

LEFAPHA LA THUTO LA GAUTENG

HLAHLOBO YA MAKGAOLAKGANG

OCTOBER / NOVEMBER 2005
OKTOBER / NOVEMBER 2005

SESOTHO PUO YA LAPENG
BOEMO BO MAHARENG
(Pampiri ya Bobedi)

NAKO: dihora tse 2

MATSHWAO: 75

DITAELO:

- Pampiri ena e na le dikarolo tse THARO A,B,le C.
 - Karolo A o filwe diqotso tse nne; kgetha tse PEDI feela o arabe tsona.
 - Karolo B le C araba potso e le nngwe feela.
 - Ho karolo B ha o kgetha potso ya dikarabo tse kgutshwanyane o tlamehile ho araba moqoqo ho karolo C. Ha o kgetha potso ya moqoqo ho karolo B, o tlamehile ho araba ya dikarabo tse kgutshwanyane ho karolo C.
 - Bala dipotso kaofela ka hloko pele o qala ho ngola.
-
-

KAROLO YA A

DITHOTHOKISO

POTSO 1

Araba potso tse PEDI ho tse nne tseo o di botsitsweng.

Tlhaka ya Basotho – P.T.P.K Maboea

1.1 Bala ditemathothokiso tsena ebe o araba dipotso tse botsitsweng

BOTLE

Botle le bokgoba ke nja le katse,
Botle bo motsula metso ya bokgoba,
Ha bo ye ka mmala le botjhaba,
Bo tutubolla borui le bofutsana,
Bo itsekella tekano ya bohle,
Botle ke nnete le bonyenyebu,
Ke boineelo le boitelo,
Ho sebeletsa ntshetsopele
Ya tloholo sa Afrika e Ntsho.

5

Botle, mpho ya rona, Thaka ya leihlo la rona; Botle ba lebitso le diketso, Ke tse tshepilweng ke rona, O rwetse bitsoleholo la Botle, Hlo be lekupane la nepo, Botle, ba botleba nnete. Thea tsebe,o mamedisise, O qetele ka ho phethisa, Meelelo ya nnete ya Botle.	10 15
---	------------------------------

- 1.1.1 Seroki se bolelang ka botle thothokisong ee? (½)
- 1.1.2 Moleng wa pele le wa bobedi ho na le phetapheto. Ke ya mofuta ofe? (2)
- 1.1.3 Lentswe **bonyenyebu** le bolelang, ebile le amana jwang le molaetsa wa thothokiso? (2)
- 1.1.4 Qolla lentswemamarane/ lebitsohokwa moleng wa 14 o be o bolele hore le bopilwe ka dikarolo dife tsa puo. (3)
- 1.1.5 Sebedisa mantswe a hao ho hlalosa se bolelwang temeng ya bobedi. (2)
- 1.1.6 Lentswe le tlohetsweng moleng wa 9 ke lefe? Le ngole ka botlalo. (2)
- 1.1.7 Thothokiso ee ke ya mofuta ofe? (1)
- [12½]**

1.2 Bala thothokiso e latelang ebe o araba dipotso tse e latelang

LEMPETJE	
Ntho makgakgarapa towe, Botle bo kae, ramahwasha? Ho nna botle ke ho itseba, Ho tseba seo ke leng sona, Bokgabane ke mmala wa ka, Wena ha o iphetolakatjee? Ha nka tseba sepheo sa hao, Ka tseba seo o se tjanjellang, Ka ho iphetolaka mmala hoo.	5
Botaleng o motala, Bofubedung o mofubedu.	10
Phetsa, ke a tshwere mano a hao, O nkwe lekokong la nku, O motsumi wa meya ya batho.	

- 1.2.1 Na ebe sethokhokisi se bua le lempetje thothokisong ee? Tshehetsa karabo ya hao. (3)
- 1.2.2 Ngola mantswemakgohledi a mabedi ao sethokhokisi se a sebedisitseng ho hlalosa lempetje seratswaneng sa pele. (2)
- 1.2.3 Thothokiso ena e kgaba ka ditshwantsho tsa diphoofolo, di bolele. (3)
- 1.2.4 Maele ana: **Nkwe lekokong la nku** a amana jwang le molaetsa wa thothokiso? (2)
- 1.2.5 **O motsumi wa meya ya batho.** Mantswe ana a ho qetela a bolela eng? (2)
- 1.2.6 Lebotsi le sebedisitswe meleng efe thothokisong ee? (½)

[12½]

- 1.3 Bala qotso ena o nto araba dipotso tse e latelang:

J.P. MOHAPELOA, SEBATA	
Joo! nna moleleri, lehlabaphiyo, Jakane le tetseng mobu wa badimo, Tswalo la mpata, le ruthutha fubeng, Mmele ohle wa tla ho tjhwatjhwasele, Nnete ke hore le molato le a ikahlola,	5
Meedi ya Lesotho ke e tlotse ke hahametse, Ka tela phofodi ya heso ya Lesotho, Mohokare ke o tshetse ke tshethema. Nna ntho ya Nkoehatse wa Sekoele, Jwale kajeno ke tlala boikwahlayo	10
Ha Mohapela a nkgopotsa Maseru, Motse o motle setsotwa moreneng. Motse o kgabane Jerusalema ya Basotho, Mantswe a mpetsa, ka itekola bokgopo: "Ho tela Maseru ke ho tela yona lamunu."	15

- 1.3.1 Sehlooho sa thothokiso ena ke J.P Mohapelo, Sebata. Mohapelo enwa o ne a tumme ka eng? (½)
- 1.3.2 Hlahisa bonono ba seroki ka ho qotsa tse latelang o be o fane ka sepheo sa ho sebedisa mekgabiso thothokiso ena:
- (a) Lebotsi (3)
- (b) Kgefutsohare (3)
- (c) Mola o tswelang (3)
- (d) Phetapheto (3)

[12½]

1.4 Bala ditemathothokiso tse latelang o nto araba dipotso,

KE DAGGAKRAAL	
Motsamai, isa mahlo naheng o bone, O bone ha naha e ikgabetsa, E kgabile kang e se matekwaneng? Ana ke a molemo, a phedisang.	
Ke la heso leo la matekwane, Na ha se ka lebitso matekwaneng? Ke ka lona e se ka diketso, Ke a o rata, o kgabile ka diketso.	5
Joo, botle ba maralla a o dikileng, Tsona diphula tseo tse alehileng, Dikgohlo di a phatsima ke jwang, Bahob ba re sehetse kgubung.	10
Naha Ntate, o lebitsoleholo, Ka ho medisa palesa e kgolo; Thuto ke yona palesa ya hao, Ka yona re fumana melemo ya hao.	15
Palesa yona e beile tse hlabosang, Mesebetsi ya tsona ke e kgahlehang, Tjhabeng se setsho e bonesa ka kganya, E antswa ho wena ena kganya.	20
Na ha ho boMofokeng dingaka, BoKobajwang, ka baka la palesa ena? O itebatsa boGuma batsebi ba melao, Ba antseng tsweleng la Daggakraal.	
Ka hohle ditholwana tsa hao di adilwe, BoMoloi ba ho lwela temo ya mobu, BoSeima ba ho hasanya lentswe Basuwe ke ditholwana tse ntle.	25 28

- 1.4.1 Fana ka molaetsa wa thothokiso ena. (2)
- 1.4.2 Mofuteng wa dithothokiso ee ho ka thwe ke ya mofuta ofe? (1)
- 1.4.3 **Dikgohlo di a phatsima ke jwang.** Ke mokgabisopuo ofe o sebedisitsweng moo. (2)
- 1.4.4 Lebitso la Afrikaans la motse o thoholetswang moo ke lefe? (½)

1.4.5 Qolla mela moo ho sebedisitsweng

- (a) Kganyetsano (1)
- (b) Neeletsano (1)
- (c) Karaburetso ya pono (2)
- (d) Lebotsi (1)
- (e) Lebitsomamarane (1)
- (f) Kgefutsohare (1)

[12½]

MATSHWAO A KAROLO YA A: [25]

KAROLO YA B

TSHWANTSHISO

Karolong ena ha o kgetha potso ya moqoqo o tlamehile ho araba ya dipotso tse kgutshwanyane ho Karolo C. Ha o kgetha ya dipotso tse kgutshwanyane ho Karolo B o tlamehile ho araba moqoqo ho Karolo C.

POTSO 2

Leru Le Lefubedu – T.W.D. Mohapi

2.1 Bala qotso ena o nto araba dipotso tse botsitsweng hodima yona.

Ke Kgotla, THABA BOSIU.

Poshudi: Banna baheso, ena kopano ha se e twaelehileng. (A *dumaela marena.*) Le a ellelwa hore morena ha a yo mona, mme ditaba ho bolela hore di mosenekeng jwale... nna banna ha ke a kgotsofala ho hang feela ke ketso tsa morena matsatsing ana

Morenana: Athe rona re ne re se re thotse feela, re re re tla boka ha di se di oroha. Ntho e tjena ha ke so e bone.

Poshudi: Monna o se nnao potoloha taba seka thaba tjena, phunya seso re tswe re thusa, kapa banna ha le bone hore ho a senyeha moo? (*Banna ba boela ba dumaela*)

Morenana: Oweele, banna ba lekgotla. Re ke ke ra ikwala mahlo le ditsebe feela tjena naha e ntse e fokotseha. Le kopetse melomo.... kapa ke nna feela ya boneng, ya utlwanang....

Banna: Bua! Bua! thaka!

Morenana:	Naha e ya e ntse e b'kotseha. Morena Moshweshwe yena ka mona o etsa ditherisano le Pitorease re sa tsebe....
Poshudi:	Ke eo taba he! Ebile ha ke tlatsetsa taba ena ke utlwa ho ilwe ka lenyele Merumetsu eo le yona ke utlwetseng ka menyenyetsi hore e se e bitwa Mmakgotso hoba ho etswa ditumellano...
Morenana:	Se ka nna re ditumellano...e re thekiso ya naha, ya Lesotho. Morena o re rekisitse banna ha re...
Poshudi:	Ka hla ka bona morutinyana eo, Casalis, a ntse a okaokela kgafetsa ha morena. Ya hla ya mpeletsisa eo taba.
Morenana:	Banna! Ha re a tlela ho tla phetha tse etsahetseng. Tabataba ke hore re etsang jwale...ebe ke nna feela ya batlang tharollo ya taba ee?
Banna:	Ha a tloswe! Ha a tloswe!
Poshudi:	Ha re se keng ra ipata ka mora mohoo. Monna a emea ikotle sefuba a bue puo pha!
Morenana:	Mohlomphehi, mora Moshweshwe, le bana beno. Nna ke utlwisisa maikutlo a lekgotla hantle. Ha ho hlokehe hore re nne re pote mona, re re bito mane. Morena ha a tloswe re bee e mong wa baraba hae. Monna eno o tsofetse banna, Poshudi ke enwa a ka nna a se kotsomala.
Poshudi:	Puo ya hae ke a e utlwa jwalo ka morenana empa ba bangbona ba reng...?
Banna:	Le dumme, ha a tloswe!

- 2.1.1 Thaba Bosiu ke qhobosheane ya morena ofe wa Basotho tshwantshisong? (1)
- 2.1.2 Kgotla mona Thaba Bosiu mora morena o na le tletlebo ya hore ntatae o na le ditumellano tsa sephiring le Pretorius. Sena se bakile mathata afe setjhabeng sa Basotho? (2)
- 2.1.3 Poshudi o amana jwang le Moshweshwe tshwantshisong? (2)
- 2.1.4 Morenana a ile a kgothalletsa hore ho etsuwe eng ka morena? Lebaka e le lefe? (2)
- 2.1.5 Kopano ha e se e tlwaelehileng ho ye ho thwe ke e jwang? Hobaneng ha ee e sa tlwaeleha ho ya ka Poshudi? (2)
- 2.1.6 Ha taba di le mosenekeng ke ha di le jwang ho ya ka Poshudi? (2)
- 2.1.7 Hobaneng ha setjhaba se qabane le morena wa sona, hantlentle ho tsekwang? (3)
- 2.1.8 Dintlha tse pedi tse bontshang botho ba Casalis eo e neng e le moeletsisi le motshepuwa e moholo wa Moshweshwe ke dife? (4)

- 2.1.9 Marenana a boelang ha a re, **re tla boka ha di se di oroha?** (2)
- 2.1.10 Ho ya ka tsebo ya hao na ebe Poshudi ke motho ya tshepahalang?
Tshehetsa karabo ya hao ka lebaka. (3)
- 2.1.11 Hobaneng Merumetsu e se e bitswa Mmakgotso? (2)
- [25]**

KAPA

- 2.2 Bontsha ka moo morena Moshweshwe a ileng a pheella ka teng ho leka ho bolokela Basotho naha ya bona ka kgotso, e seng ka ntwā. Qoqa hakgutshwanyane tlasa dintlha tse latelang
- 2.2.1 Kgohlano (15)
- 2.2.2 Sehlohlolo (5)
- 2.2.3 Tharollo (5)
- [25]**

MATSHWAO A KAROLO YA B: [25]

KAROLO YA C

PALE

POTSO 3

Mehaladitwe ha e eketheha – T. Mafata

Araba potso e le nngwe, 3.1 kapa 3.2. O se ke wa lebala ditaelo tsa ho kgetha dipotso . Hopola hore ebang o arabile moqoqo ho Karolo B o araba e kgutshwane ho karolo C, ebang o arabile dipotso tse kgutshwane ho B, o arabe moqoqo ho C.

- 3.1 Bala diqotso ebe o araba dipotso tse botsitsweng:

Qotso A

“Ha e le ntho ena ya ho sotha batho matsoho yona ka nnete ke bokwata bo fetisisang; e bontsha hantle hore bashanyana bana ehlile ke tsona dikwatakwata. Jwale le metswallenyana ena ya bona e tladimeha le yona e rata ha e ntse e sothakwa matshoho tjena.” Ha a qeta ho realo, a hetla.

“E, a ko hlo ntjwetse, Sentebaleng: hantlentle kwata ke eng, hobane e se e b hangata ke ntse ke utlwa ho thwe batho ba bang ke dikwata, feela ke sa tsebe na jwang?” Kgama a mmotsa.

“Atjhe, ke utlwa ke maketse ha eba ha o tsebe hore kwata ke eng.” “Wena Sentebaleng boDijo ba tla o otlala ha ba ka ba utlwa hore o ntse o re ke dikwata.” Dibuseng a mo eletsisa. “Tlohela motho enwa a arabe potso ya Kgama,” ke Thabang eo.

Sentebaleng a fapana le ho araba se botsitsweng, yaba o re, “Le tla itshehisa ka batho le a tseba ka ntho tsee tseo le ntseng le di bua! Haeso kwana batho ba ka le makalla hampe.”

Pulane a re, “ Sentebaleng ha a rate ho o araba , wena ,Kgama;kwata ke motho ya sa rutehang,ya bolotseng, ya sebetsang morafong mme ya etsang dintho ka kgang.” Ho bonahala hore o hle o mo mamele hantle ntate Paulose hee!” ho realo Thabang.

- 3.1.1 Mmui wa mantswa a ka hara matshwa a qotso “...” serapeng sa pele sa qotso ee bitso la hae ke mang, mme taba tsa hae o di lebisitse ho mang? (2)
- 3.1.2 Ka dintlha tse hlano hlalosa semelo (botho) sa mophetwa eno ya hlahellang ho (3.1.1)ka hodimo. (5)
- 3.1.3 Qotsong mona ho hlahella Paulose eo bitso la hae la nnete e leng Phakwe. Ebe o ne a tadima ditaba tse amanang le botjhaba ba Basotho ka ihlo lefe? (2)
- 3.1.4 Fana ka dintlha tse PEDI tse bileng le tshwaetso ya bophirima bophelong ba Paulose. (4)
- 3.1.5 Tsela eo Paulose a neng a tshwere baithuti ka yona ebe e sa sebediswa dikolong matsatsing a kajeno. Tshehetsa karabo ya hao ka lebaka. (3)

Qotso B

Bophelo ba elapa la mohlolohadi enwa ba ritsetsa ka tlase ho moo bo neng bo le teng pele. Dintho tse tshesanyane, tseo batho ba matla a lekanang le a hae ba neng ba ntse ba atleha ho ba le tsona, a sitwa ho di reka. Ka nako e nngwe ba ne ba bonesa ka ho besa mollo; ba dula ba hloka sesepa sa ho hlatswa diaparo; ba eja moroho o sa tshelwang ka mafura.

- 3.1.6 Qotsong ho buuwa ka mohlolohadi. Mohlolohadi enwa ke mang? (1)
- 3.1.7 Hantlentle se bakileng tlhopheho lapeng lena ke sefe?Hlalosa . (2)

SESOTHO PUO YA LAPENG BOEMO BO MAHARENG (Pampiri ya Bobedi)	111-2/2 K	10
--	------------------	-----------

- 3.1.8 Pheletso ya mora mohlolohadi e bile efe jwalo ka ha a ne a sebeletswa ka thata hakaale. Hlalosa ka dintlha tse PEDI. (4)
- 3.1.9 Ketso tse ileng tsa bontsha phetoho ho mophetwa enwa (mora mohlolohadi) ke dife bathong ba Mohlakeng? (2)
- [25]**

KAPA

- 3.2 Mookotaba paleng ena ke tshwantshanyo pakeng tsa thuto ya setso le thuto ya tswelopele, le ka moo thuto ya tswelopelo e thunthedseng setso ka teng. Qoqa ka moo mongodi wa pale ena a atlehileng ho re hlahisetsa sena ka teng, o itshetlehile hodima dihlooho tse latelang:
- (a) Ho belaela ha Mafikeng bakeng sa ho isa bana sekolong. (5)
- (b) Mohlahlobi wa dikolo. (10)
- (c) Kgama sekolong sa Phatlatsheue. (10)
- [25]**

MATSHWAO A KAROLO C: [25]

MATSHWAO A PAMPIRI YOHLE: 75